

Archeologienota: Het archeologisch bureauonderzoek aan de Ursulinen te Mechelen

Laurane Dupont

Archeologienota: Het archeologisch bureauonderzoek aan de Ursulinen te Mechelen

Laurane Dupont

**Tienen 2019
Studiebureau Archeologie bvba**

Colofon

Archeologienota: Het archeologisch bureauonderzoek aan de Ursulinen te Mechelen

Initiatiefnemer: vzw KITOS

Projectleiding: Vanessa Vander Ginst

Erkend archeoloog: Laurane Dupont

Auteurs: Laurane Dupont

Foto's en tekeningen: Studiebureau Archeologie bvba (tenzij anders vermeld)

Op alle teksten, foto's en tekeningen geldt een auteursrecht. Zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van Studiebureau Archeologie bvba mag niets uit deze uitgave worden vermenigvuldigd, bewerkt en/of openbaar gemaakt, hetzij door middel van webpublicatie, druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook.

Studiebureau Archeologie bvba
Bietenweg 20
3300 Tienen
www.studiebureau-archeologie.be
info@studiebureau-archeologie.be
tel: 0474/58.77.85
fax: 016/77.05.41

©2019, Studiebureau Archeologie bvba

Hoofdstuk 2 Programma van maatregelen

2.1 Administratieve gegevens

Projectcode: 2019F185

Aanleiding: De opgemaakte archeologienota kadert in een geplande omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen binnen de vastgestelde archeologische zones met een totale oppervlakte van ca. 895 m². Daarmee valt de vergunningsaanvraag binnen de aanvragen waarbij de totale oppervlakte van de ingreep in de bodem 100 m² of meer bedraagt en de totale oppervlakte van de kadastrale percelen 300 m² of meer bedraagt en waarbij de betrokken percelen geheel of gedeeltelijk gelegen zijn in archeologische zones. Bovendien ligt het eigenlijke projectgebied in de afgebakende zone van een beschermd monument. (Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013, het Onroerenderfgoedbesluit van 16 mei 2014 en de Code van Goede Praktijk).

Erkend archeoloog: Laurane Dupont (OE/ERK/Archeoloog/2015/000212)
Studiebureau Archeologie bvba (OE/ERK/Archeoloog/2015/00002)

Actoren: Laurane Dupont

Locatie: Mechelen, Milsenstraat (fig. 2.1)
Bounding box: punt 1: x= 157549, y= 190283
punt 2: x= 157586, y= 190326

Mechelen, Afd. 1, sectie D, perceelnummers 950H3, 950G3, 950T3 en 950T3.

Relevante termen³⁷: Bureauonderzoek, Zandstreek, stadscontext

Verstoorde zones: Het projectgebied is integraal bebouwd en verhard.

³⁷ Thesaurus: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/thesaurus>

Fig. 2.1: Uittreksel van het kadasterplan met situering van het projectgebied (©AGIV).

2.2 Gemotiveerd advies

De initiatiefnemer wenst de bestaande gebouwen te slopen ten behoeve van een nieuwbouwproject aan de Milsenstraat. Het betreft één bouwvolume voorzien van twee verdiepingen en een kelder. De totale oppervlakte de bouwzone bedraagt ca. 542 m². Dit omvat de oppervlakte van de nieuwbouw en een zone van ongeveer 1,50 m rondom de bouwzone waar verharding zal worden weggehaald. De gegevens over de funderingen van het gebouw zijn nog niet beschikbaar. Wellicht zal het gebouw gefundeerd worden met een betonnen funderingsplaat op volle grond. Er wordt voorst een kelder voorzien, met een totale oppervlakte van 117 m² en een maximale uitgravingsdiepte van ca. -2,75 onder het maaiveld.

Op basis van het tot nu toe uitgevoerde archeologische vooronderzoek – bestaande uit een bureauonderzoek – kan worden opgemaakt dat voor het onderzoeksterrein archeologisch relevante waarden kunnen worden verwacht uit de steentijd (Holoceen) tot en met de Nieuwe Tijd. Deze gegevens kunnen bijdrage aan de kennis over de stadsontwikkeling van Mechelen.

Het projectgebied ligt in het zuidwesten van de vastgestelde archeologische zone “*historische stadskern van Mechelen*”. Deze zone werd in het verleden gekenmerkt door een relatief hoge densiteit aan bebouwing, zoals blijkt uit de gegevens van het historisch kaartenmateriaal. Het terrein situeert zich ten zuidoosten van de stadskern, in een historisch bouwblok ten noordoosten van de Brusselsepoort. Het bouwblok is gelegen in een zone tussen de eerste en de tweede stadsomwalling en meer bepaald tegen de eerste stadsomwalling aan. Voorts werden tal van opgravingen uitgevoerd in de nabije omgeving van het projectgebied die het middeleeuws verleden van de stad belichten. Sporadisch worden ook vondsten uit de IJzertijd en de Romeinse periode gemeld. De hogere ligging van het projectgebied creëert een reëel potentieel voor pre-stedelijke waarden.

Net ten zuiden van het projectgebied, op de site van de Ursulinen, werd door All-Archeo bvba een proefputtenonderzoek uitgevoerd waarbij o.a. muren, (puin)kuilen, paalsporen en greppels uit de late middeleeuwen/nieuwe tijd en de Nieuwste tijd. Het archeologisch vlak ving aan op een diepte van 1,20 m onder het maaiveld maar werd hoger in noordwestelijke richting. Binnen het voorliggende projectgebied wordt het archeologisch vlak (dat lagergelegen is dan het studiegebied van All-Archeo) dan ook hoger verwacht.

Verder onderzoek is noodzakelijk om concretere informatie in te winnen over de al dan niet aanwezigheid van een archeologische site binnen de contouren van het projectgebied.

Eerst wordt de opportuniteit van de diverse methoden van vooronderzoek zonder ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuin	Motivering
Landschappelijke profielputten	Nee	Er wordt binnen het projectgebied geen specifieke bodemkundige situatie verwacht die het graven van landschappelijke profielputten noodzakelijk maakt. Het uitgevoerde bureauonderzoek heeft geen verwachting gecreëerd voor het aantreffen van een prehistorische artefactensite.
Geofysisch onderzoek	Nee	Geofysisch onderzoek is niet aangewezen omdat dit geen gegevens over de chronologie van de eventueel gedetecteerde fenomenen kan opleveren. Ook dient er op gewezen te worden dat vooral grote en specifieke sporen opgemerkt worden tijdens dit soort onderzoek. Kleinere sporen die mogelijk deel uit maken van een plattegrond worden al sneller niet opgemerkt. Ook dient na de uitvoering van geofysisch onderzoek steeds verder onderzoek met ingreep in de bodem plaats te vinden om de aard van de aangetroffen anomalieën te verifiëren.
Veldkartering	Nee	Binnen dit onderzoek biedt deze methode geen meerwaarde aangezien het terrein bebouwd is.

Vervolgens wordt de opportuniteit van de diverse methoden voor vooronderzoek met ingreep in de bodem afgewogen.

Methode	Opportuin	Motivering
Verkenkend archeologisch booronderzoek	Nee	Tijdens het uitgevoerde bureauonderzoek werden geen elementen aangetroffen die wijzen op de mogelijke aanwezigheid van een steentijd artefactensite. Hoewel deze methode niet overdreven destructief is, lijkt het toch geen meerwaarde of kenniswinst te bieden voor het onderzoek.
Waarderend archeologisch booronderzoek	Nee	Tijdens het uitgevoerde bureauonderzoek werden geen elementen aangetroffen die wijzen op de mogelijke aanwezigheid van een steentijd artefactensite. Hoewel deze methode niet overdreven destructief is, lijkt het toch geen meerwaarde of kenniswinst te bieden voor het onderzoek.

Proefputten in functie van steentijd artefactensites	Nee	Tijdens het uitgevoerde bureauonderzoek werden geen elementen aangetroffen die wijzen op de mogelijke aanwezigheid van een steentijd artefactensite. Hoewel deze methode niet overdreven destructief is, lijkt het toch geen meerwaarde of kenniswinst te bieden voor het onderzoek.
Proefsleuven en/of proefputten	Ja	Het is nuttig deze methode toe te passen op het terrein, omdat de onderzoekstechniek een beter ruimtelijk inzicht biedt dan de voorgaande onderzoekstechnieken. Omwille van de situering van het terrein in een stadscontext met de verwachting dat er een complexe verticale strategie aanwezig is, is eerder een proefputtenonderzoek dan wel een proefsleuvenonderzoek aangewezen. Met deze methode wordt voornamelijk gepeild naar de dikte van het archeologisch bodemarchief. Hoewel deze methode een schadelijke impact op het bodemarchief heeft, is de impact ervan geringer dan deze van proefsleuven. Deze onderzoeksmethode is bovendien nodig om verdere uitspraken te kunnen doen over de eventuele aanwezigheid van een archeologische site op het terrein.

Na afweging van de opportuniteit van elke individuele onderzoeksmethode wordt de combinatie van verschillende methoden afgewogen op basis van dezelfde criteria.

Op basis van hogerstaande afwegingen wordt een vooronderzoek voorgesteld dat bestaat uit een **proefputtenonderzoek**.

Er wordt een **vervolgonderzoek in uitgesteld traject** voorgesteld dat zal worden uitgevoerd na de sloop van de bestaande bebouwing en voor de aanvang van de nieuwbouw. Het is ten stelligste aangewezen om de bestaande kelders onaangeroerd te laten bij de sloop (ze niet te verwijderen) zodat ze naderhand (bij een mogelijk volgende archeologische opgraving) nog onderzocht kunnen worden op mogelijke bouwsporen.

2.3 Programma van maatregelen voor uitgesteld vooronderzoek met ingreep in de bodem

2.3.1 Vraagstelling en onderzoeksdoelen

De doelstelling van een vooronderzoek met ingreep in de bodem is nagaan of er archeologische niveaus aanwezig zijn in het projectgebied en op welke diepte deze voorkomen. Op deze manier zal het mogelijk zijn om in te schatten in welke mate de geplande werken een verstorende impact zullen hebben. Verder dient het vooronderzoek met ingreep in de bodem uitspraak te kunnen doen over de aan- of afwezigheid van een archeologische site binnen het onderzoeksgebied en of er een mogelijkheid tot kennisvermeerdering bestaat.

Kan vooronderzoek met ingreep in de bodem bijkomende informatie aanleveren die het mogelijk zal maken de hypothesen gebaseerd op het bureauonderzoek te bevestigen, te verfijnen of bij te sturen? Hiermee wordt bedoeld dat gegevens gegenereerd kunnen worden met betrekking tot:

- De opbouw van de ondergrond
- De aan- of afwezigheid van intacte bodems
- De graad van verstoring van de oorspronkelijke bodem
- De verwachte periode en aard van een eventuele site

Volgende onderzoeksvragen worden behandeld:

- In hoeverre is de oorspronkelijke bodem (sub)recent verstoord?
- Zijn er archeologisch relevante sites aanwezig?
- Wat is de omvang en de begrenzing van deze archeologische sites?
- Wat is het wetenschappelijk potentieel van de aanwezige archeologische sites?
- Op welke dieptes bevinden zich relevante archeologische niveaus?
- Kan er een link gelegd worden tussen de aangetroffen site(s) en de sites die in het verleden reeds in de omgeving werden onderzocht?
- Aan welk type context kunnen de sporen toegewezen worden (bijvoorbeeld: nederzetting, funerair)?

Het vooronderzoek in zijn geheel kan als volledig worden beschouwd als er voldoende informatie werd gegenereerd om:

- Een te bekrachtigen nota op te maken die de hoogstwaarschijnlijke afwezigheid van een archeologische site afdoende staat
- Een te bekrachtigen nota op te maken die het ontbreken van potentieel op kennisvermeerdering afdoende staat
- Een te bekrachtigen nota op te maken die de (on)mogelijkheid voor een behoud in situ staat en een plan van aanpak hiervoor biedt

De onderzoeksmethode beslaat de volledige oppervlakte van de geplande bouwzone (ca. 530 m²) zoals dit is afgebakend op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek (fig. 2.2). De onderzoeksdoelen zijn succesvol bereikt wanneer de vooropgestelde onderzoeksvragen en de bijkomende onderzoeksvragen beantwoord zijn.

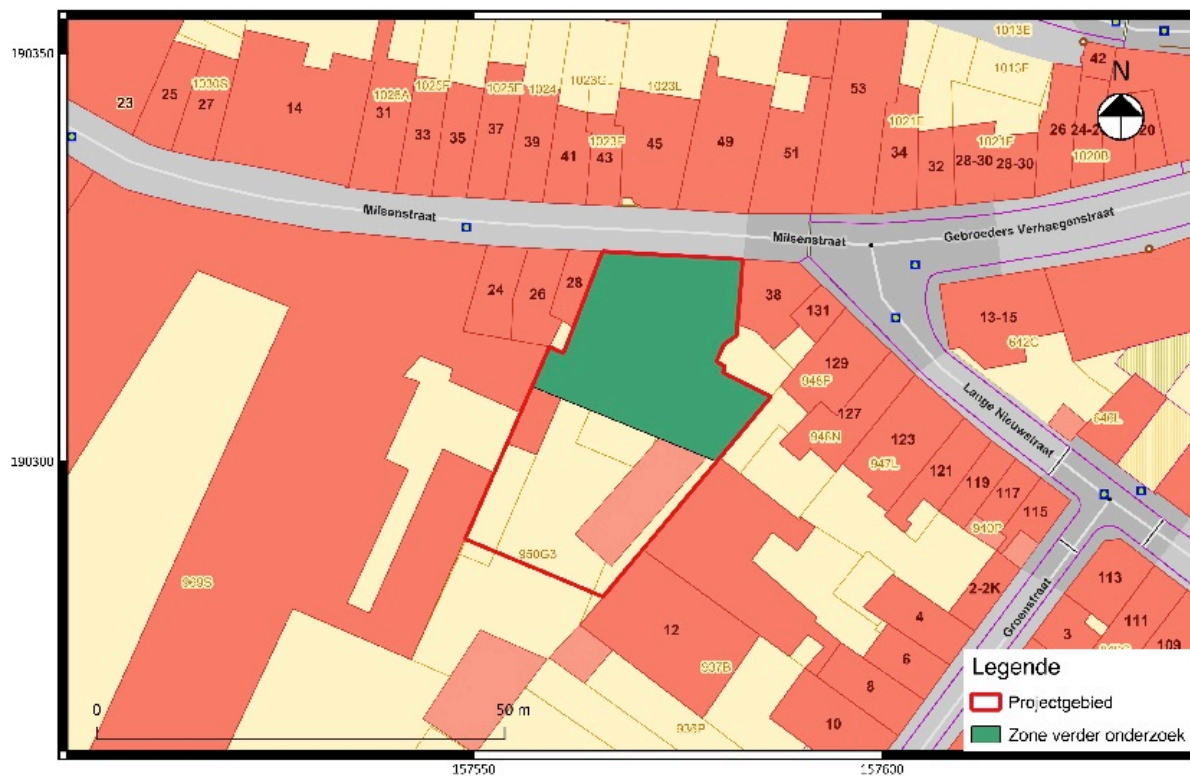

Fig. 2.2: Synthese plan met aanduiding van de zone geselecteerd voor verder onderzoek (groen).

2.3.2 Onderzoeksstrategie, methode en technieken

Proefputtenonderzoek: techniek en motivatie

De proefput wordt aangelegd volgens de Code van Goede Praktijk hoofdstuk 8.6. In deze zone, waar toch een complexe stratigrafie kan worden verwacht, zijn meer bepaald de richtlijnen sub 8.6.3 van toepassing.

Het doel van deze strategie is om uitspraken te doen over de archeologische waarde van de totaliteit van een terrein door een beperkt maar statistisch representatief deel van dat terrein op te graven. De aanleg van proefputten dient ter evaluatie van de bewaringstoestand en de complexiteit van de bodemopbouw in deze zone binnen de historische stadskern van Mechelen waar een complexe gelaagdheid van oudere laatmiddeleeuwse bewoningssporen en – structuren worden verwacht op basis van het uitgevoerde bureauonderzoek. Doel is vooral om na te gaan hoeveel archeologische vlakken verwacht kunnen worden binnen het projectgebied en op welke diepte deze zich bevinden.

Er wordt 1 individuele proefput van 4 bij 4 m voorgesteld op het terrein (fig. 2.3) om de zichtbaarheid te optimaliseren en om veiliger te kunnen werken indien er diep dient gegraven te worden. Indien nodig wordt getrapt gewerkt. Er wordt slechts één put voorzien om de potentieel archeologisch zeer waardevolle ondergrond niet nodeloos te verstoren bij dit vooronderzoek. Tevens wordt hierdoor

nodeloos informatieverlies vermeden bij het (eventueel) inpassen van de resultaten van het vooronderzoek in deze van een (mogelijk volgende) archeologische opgraving.

De locatie van de proefput werd gekozen op de overgang van de bebouwing en het achtererf om een zo compleet mogelijke inschatting te kunnen maken van het volledige terrein (fig. 2.3). Indien zou blijken dat deze locatie toch samenvalt met een mogelijk op deze plaats aanwezige kelder kan op basis van het oordeel van de erkende archeoloog bij uitvoer besloten worden deze put wat meer op te schuiven om buiten de kelderzone te vallen.

De proefput wordt aangelegd conform de bepalingen uit CGP 8.6 en 8.6.3 met een opgravingsvlak per archeologisch relevant niveau om een zicht te krijgen op de verticale stratigrafische opbouw van de te onderzoeken zones. Elke proefput wordt gezien als een beperkte opgraving en wordt zodanig geregistreerd. De volledige stratigrafische sequentie wordt onderzocht. Indien de diepte van de proefput de natuurlijke ondergrond niet bereikt, worden per proefput enkele boringen of sonderingen gezet tot in de natuurlijke ondergrond in stratigrafisch primaire positie om de stratigrafie in kaart te brengen. De putwand van de proefput wordt grondig bekeken om aan te geven op welke niveaus er tijdens een eventuele opgraving opgravingsvlakken moeten worden aangelegd.

De putten worden uitgegraven met een graafmachine met een tandenloze bak.

De uitvoerders van het proefsleuvenonderzoek dienen niet te beschikken over bijkomende specifieke competenties ten opzichte van deze opgenomen in de Code van Goede Praktijk.

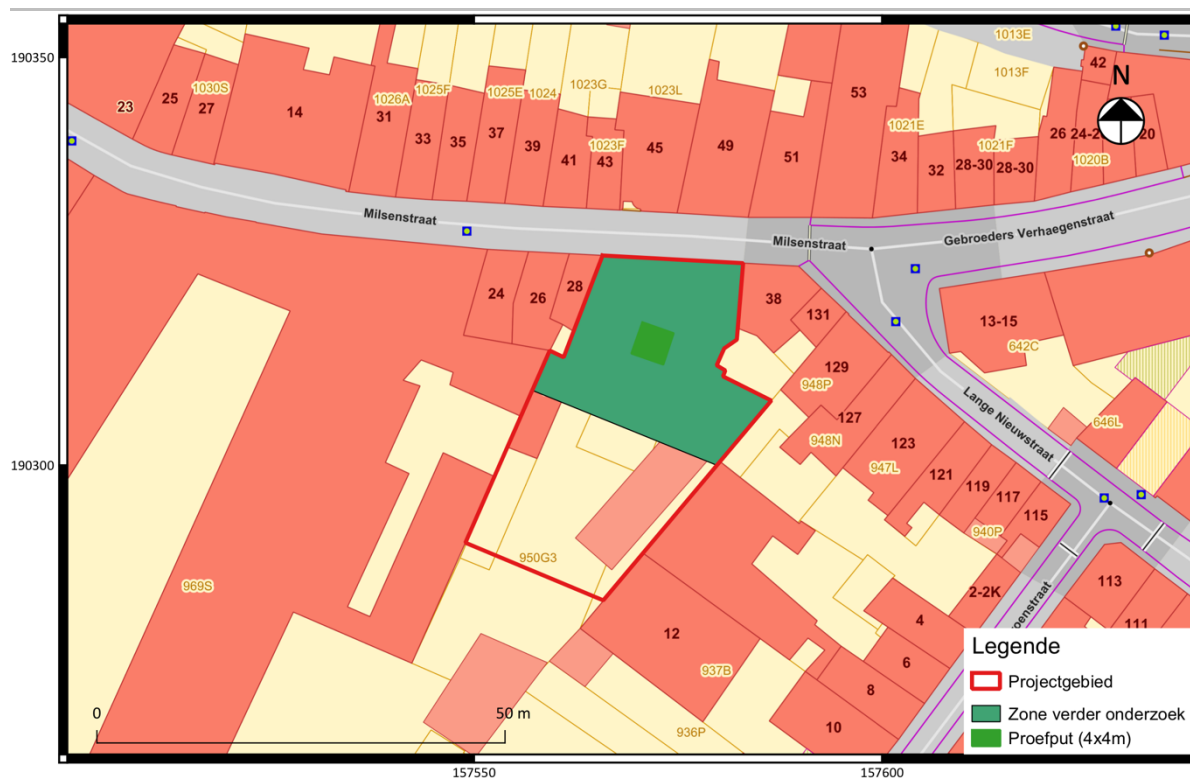

Fig. 2.3: Voorstel van de proefput binnen het vergunningsgebied.

2.3.3 Voorziene afwijkingen ten aanzien van de Code van Goede Praktijk

Er zijn geen afwijkingen voorzien ten aanzien van de Code van Goede Praktijk.